

2016-06-16

Ku2016/00088/D
Kulturdepartementet
103 33 Stockholm

Studieförbundens remissvar till ”Låt fler forma framtiden!” (SOU 2016:5)

Demokratiutredningens betänkande *Låt fler forma framtiden!* är en viktig utredning med uppföljning efter den senaste demokratiutredningen från millennieskiftet. Det har varit en givande process för Studieförbunden att delta i förarbetet samt medverka och arrangera seminarier för så väl forskaratalogin och utredningen i sin helhet i samband med överlämnandet till Kulturminister Alice Bah Kuhnke.

Sammanfattningsvis är Studieförbunden skarpt kritiska till Demokratiutredningens betänkande. Vi vill lyfta fram risken att studieförbund och folkbildning inte ses som viktiga aktörer när betänkandets förslag framförallt riktar sig till formella politiska beslutsprocesser för att stärka demokratin. Utredningen missar folkbildningens viktiga demokratiuppdrag. På samma sätt som det formella utbildningssystemets demokratiuppdrag lyfts fram borde också statens syften med folkbildningen och studieförbundens relevans tas på allvar fram.

Studieförbunden vill lyfta fram att folkbildningen och de tio studieförbunden är betydelsefulla delar av den svenska demokratin. Unik i sitt slag med räckvidd, pedagogik och bidrag till ökat engagemang. I folkbildningsverksamheten tillåts individen bilda sig utifrån sin egen vilja och på sina egna villkor. Att motverka kunskapsklyftor och demokratiklyftor stärker inte bara individen utan också samhället i stort. Hos de tio studieförbunden förs de demokratiska samtalen varje dag – året om.

Studieförbunden är positiva till förslaget om ökade resurser till organisationer för att stärka demokratiskt inflytande och engagemang men tycker samtidigt att utredningen borde ge mycket skarpare förslag för att verkligen kunna nå resultat. Det är viktigt att demokratisera den digitala delaktighet för att ha jämlik kunskap och möjlighet att vara källkritisk, tillgodogöra sig information, uttrycka sin och ta vara på sina rättigheter. Därför bör folkbildningen nämnas som viktig samarbetsaktör både i förslag till ny arbetsgrupp för digitala verktyg samt i förslagen som rör formella beslutsstrukturer ska få brett genomslag och att jämlikt deltagande ska kunna säkerställas.

Demokratin och de stora samhällsförändringarna

Redan i direktiven till Demokratiutredningen beskrivs mellanvalstiden som en väsentligt viktig period som behöver stärkas. En av två delar i utredningen belyser vikten av möjlighet för individen att utöva inflytande och påverka politiken. Utredningen har i allmänhet ett

alltför stort fokus på formella strukturer för beslut, såsom remisser, medborgarförslag och folkomröstningar.

Utredningen presenterar flera förslag för att stärka formella beslutsprocesser för att få ökat demokratiskt inflytande för medborgare. Studieförbunden tycker att det är viktigt att poängtera att det krävs delaktighet och inflytande redan tidigare för att alla individer ska ha möjlighet och kunskapen att aktivera sig i formella beslutsprocesser. Förutsättningarna för detta kan inte byggas med formella vägar utan det kräver att navet för engagemanget kan växa sig starkt i hela landet för många olika grupper tidigt. Föreningslivet och folkbildningen har en centralplats i detta, anser Studieförbunden och detta måste lyftas fram ytterligare.

Studieförbunden ställer sig frågande till Demokratiutredningens slutsats att den svenska demokratin står stark och antydande till att det medborgerliga engagemanget är stort samt att förtroendet mellan invånare och beslutsfattare är högt. Ojämnt deltagande och tillgång till rättigheter är ett demokratiskt problem som måste tas på större allvar. Därmed lyckas inte Demokratiutredningen att komma med förslag som kan stärka infrastrukturen som skapar och stärker delaktighet samt engagemang och istället tas studieförbunden förgivet. De tio studieförbunden och folkbildningen utgör en viktig del av den infrastruktur som stärker individen, grupper och samhället i stort. Detta görs varje dag i studiecirklar, kulturarrangemang och i andra mötesplatser hos studieförbunden – där uppmuntras delaktighet och engagemang kan spira. Utan denna frösådd för demokratin blir det omöjligt för formella demokratiska strukturer i samhälle att växa sig starka.

Folkbildningens och de tio studieförbundens demokratiuppdrag är viktigt och bör särskilt lyftas fram av utredningen. ”Med tanke på hur många människor som deltar så bidrar folkbildningen på så sätt till att skapa en stabil infrastruktur för engagemang, men också till att direkt understödja den anmärkningsvärda stabilitet som kännetecknar den svenska befolkningens engagemang i ideellt arbete. Detta engagemang bidrar till ett vitalt samhälle.”¹

Studieförbunden tar inte ställning till förslag så som **10.6.2** om att möjligheten till folkmotion ska införas i riksdagen, försök till **14.8.1** att rösträttsåldern ska sänkas till 16 år i kommunalvalen samt att **12.7** om att folkinitiativ och folkomröstningar ska uppmuntras men vi vill hålla fram att det krävs folkbildningsinsatser för att sådana förslag ska få spridning och falla i god jord. Risken är annars att vissa grupper beroende av faktorer som socioekonomi, utbildningsbakgrund och ålder hamnar utanför och undermineras information och delaktighet. Detta skapar på sikt oenighet, konflikt och inflytandeklyftor.

De tio studieförbunden är ideella aktörer som har kultur- och bildningsverksamhet i landets alla kommuner och som bidrar till en demokratisk infrastruktur för medborgarna. Folkbildningen bygger på medskapande och har som mål att varje vuxen människa ska ges möjlighet att både uppleva och utöva kultur. Inte sällan är de tio studieförbunden just nav för samverkan mellan aktörer med olikartade kompetenser och uppdrag som kompletterar varandra. Då verksamheten är deltagarstyrd bidrar den ofta till att sudda ut gränser och sänka trösklar: mellan människor, mellan åldersgrupper, mellan individ och institution, mellan aktörer och mellan olika politikområden.

Studieförbunden föreslår

att **11.5.3 Riktlinjer eller principer för hur samråd och medborgardialoger ska genomföras** bör förtydligas med att också uppföljning av samråden ska formuleras. Detta för att medborgardialoger ska stimuleras att ha verklig påverkan på politik och beslutsfattare.

¹ *Mer engagemang?* Johan von Essen och Lars Svedberg, Folkbildningsrådet (2014).

Risken är annars att samtalen blir verkningslösa. Samtal är viktiga för att utveckla samhället och de bör därför uppmuntras.

Om delaktighet och jämlikt inflytande

De tio studieförbunden har tillsammans 374 medlems- och samverkansorganisationer på nationell nivå. Med närmare 280 000 studiecirklar och 341 000 kulturprogram per år verkar de tio studieförbunden dagligen för att främja livslångt lärande.

Förenklat kan demokrati i studiecirkeln beskrivas fungera på två plan: inom studiecirkeln och utanför. Studiecirklar fungerar som verkstäder i praktisk demokrati, lärandet bygger på dialog och överenskommelser. Den gemensamma aktivitet som det innebär att delta i cirkelverksamhet skapar tillit och stärker deltagarnas sociala liv även utanför cirkeln och individens delaktighet i samhällsfrågor tenderar att stärkas.

Intresset och kunskapen om politiska beslutsprocesser, delaktighet och engagemang i lokala, regionala och nationella beslutsprocesser – formella och mer informella – ska inte vara beroende av utbildningsbakgrund, födelseort, kön eller andra bakgrundsfaktorer. Kunskapsklyftor kan också bli till deltagandeklyftor vilket riskerar att skapa demokratiska klyftor. Det behövs aktörer som värnar att en ökad mångfald av människor kan påverka sin livssituation och skapa engagemang att delta i samhällsutvecklingen.

Utredningen nämner skolans demokratiuppdrag ingående och på liknande sätt bör även folkbildningens demokratiuppdrag lyftas fram. Det behövs former för att värna demokratin även när individen inte deltar i det formella utbildningssystemet längre. Demokratin har ett livslångt behov att värnas och utvecklas, detta kan inte koncentreras till formella utbildningsaktörer.

Syftet med statens stöd till folkbildningen är att

1. stödja verksamhet som bidrar till att stärka och utveckla demokratin,
2. bidra till att göra det möjligt för en ökad mångfald människor att påverka sin livssituation och skapa engagemang att delta i samhällsutvecklingen,
3. bidra till att utjämna utbildningsklyftor och höja bildnings- och utbildningsnivån i samhället, och
4. bidra till att bredda intresset för och öka delaktigheten i kulturlivet.

Studieförbund möjliggör kultur och bildning i hela landet vilket stärker samhället och demokratin med verksamhet som värnar dialog, möten och deltagarstyrd verksamhet. De tio studieförbundens medlemsorganisationer fungerar som röstbärande för deltagare. Statens syften med folkbildningen betonar både jämlikhet, mångfald och vikten av att stärka demokratin – detta missar Demokratiutredningen.

Studieförbunden ställer sig mycket positiva till att utredningen föreslår i **5.5.1** att insatser för ett jämlikt politiskt deltagande ska stärkas genom att ekonomiskt anslag till civilsamhällets ska utökas. Det är en viktig faktor för att föreningsliv och individers engagemang ska kunna utvecklas och stärkas – på kort och lång sikt.

Med ökade resurser kan folkbildningens infrastruktur stärkas och utvecklas så att studieförbund och folkhögskolor kan nå fler nya deltagare på fler orter som i sin tur kan öka mångfalden inom folkbildningen, utbildningen och kulturen. Antalet engagerade samhällsmedborgare ökar och möjligheterna för att stärka sammanhållningen i bostadsområden och i lokalsamhällen ökar.

Studieförbunden föreslår

att **14.8.7 Stärk ungas egen organisering, föreningskunskap och främja föreningsengagemang** i skolan bör förtydligas för att poängtera att inte bara formella utbildningssystemet utan även folkbildning och de tio studieförbunden är en viktig aktör för att uppmuntra föreningsengagemang och bilda deltagare i föreningskunskapsfrågor. De tio studieförbunden har en unik infrastruktur med personal och mötesplatser som uppmuntrar individen till engagemang och delaktighet i sitt eget liv och samhället i stort.

Valdeltagande och politiskt engagemang

Hur stor andel som väljer att gå till valurnorna är en mätbar del av demokratin men får inte reduceras till det ända målet i sig. Att vara en aktiv medborgare i en demokrati innebär mer än att ”bara” rösta. Hos studieförbunden skapas demokrati både inom och utanför studiecirkelarna. Mikrodemokratier inom cirkeln genom möten och interaktion med andra människor, med olika bakgrund och synsätt. Studieförbunden är mötesplatser, pratar värdegrund, lika rättigheter och motverkar rasism.

Utredningens bedömning **15.7.2** att det krävs insatser för att öka valdeltagandet för personer med funktionsnedsättningar välkomnas av Studieförbunden. Det är viktigt att målgruppen ges möjlighet att delta och bilda sig i demokratiska och samhällsliga frågor. Flera av studieförbunden samarbetar sedan länge med föreningar för personer med funktionsvariationer och det finns både kunskap och engagemang för att utveckla folkbildningsverksamheten ännu mer för denna målgrupp.

Det är också önskvärt att satsningar görs på liknande sätt i bostadsområden där valdeltagande och där förvärvsfrekvensen och medelinkomsten är låg och en hög andel elever saknar behörighet till gymnasieskolan. Att skapa delaktiga medborgare mellan valen handlar om individens rättigheter, aktiviteter och värderingar för ett demokratiskt samhälle. Under valåret 2014 genomförde studieförbunden en rad riktade satsningar för att öka kunskapen om valen samt skapa ökad delaktighet.

Demokratiutredningen uppmärksammar inte de tio studieförbundens verksamhet i socioekonomiskt utsatta områden, och deras roll som en central infrastruktur för jämlikt deltagande över hela landet. Vi menar att det förtjänar att lyftas fram extra i och med studieförbundens och folkbildningens omfattande betydelse för att möta och stärka individen.

Deltagande och inflytande på nationell nivå

Utmärkande och unikt för folkbildningen är att deltagarna har stort inflytande över innehållet och tillvägagångssättet för sitt lärande samt att valet att engagera sig görs av deltagaren själv. Det är deltagarna som bestämmer om mötena sker fysiskt eller i det digitala rummet. Sociala medier och fysiska möten är inte två separata stuprör, människor interagerar, diskuterar, lär och uttrycker sig i båda rummen om varannat. Studieförbunden ger unga möjligheter att engagera sig politiskt: digitalt, via sociala medier och fysiskt.

Samhällsengagemang gestaltar sig på ständigt nya sätt. Digitala möjligheter kan öppna upp politiska partier och andra medlemsorganisationer för nya grupper. Men det finns ingen given kausalitet i detta. Ett öppet digitalt samhälle kräver ett långsiktigt arbete och där kan vi sälla oss till betänkandet. Filter- och informationsbubblor undergräver det demokratiska samtalet.

I betänkandet framhålls huvudsakligen mediernas ansvar att skapa intresse för samhällsfrågor och debatt. Vi menar att det är minst lika viktigt att fokusera på verktyg och kunskap, digital kompetens, som gör det möjligt för individer att självständigt förhålla sig till

informationsflödet. Dessa kompetenser behövs för att individen ska kunna ta del av och påverka politiska frågor och samhällsutvecklingen. För detta är studieförbunden och deras medlems- och samarbetsorganisationer en viktig resurs som bör tas tillvara.

Studieförbunden ställer sig mycket positiva till utredningens bedömning om **10.4.3** att statliga utredningar ska få tydligare instruktioner att samråda samt föra dialoger med berörda aktörer och rörelser för att en bredare allmänhet ska komma till tals i viktiga samhällsfrågor.

Studieförbunden föreslår

att **10.4.2** *Utveckla digitala verktyg för deltagande och e-förvaltning* om utredningens förslag att Regeringskansliet ska tillsätta arbetsgrupp som ska utveckla digitalt verktyg för att demokratisera den elektroniska förvaltningen bör utvecklas till att folkbildningen och studieförbunden ska tas med som nödvändig samarbetspart i arbetsgruppen för att satsningen ska uppfylla syftet med jämlikt inflytande och delaktighet.

Stockholm 2016-06-16

David Samuelsson, generalsekreterare Studieförbunden